

Černobylio aidas

„Reuters“ žurnalistai filmuoją interviu „Černobyliečio“ redakcijoje.

Šių metų gegužės pradžioje pristatytas britų ir amerikiečių penkių dalių mini serialas „Černobylis“ visus sujungia domėtis Černobylio AE avarija. Ne tik todėl, kad jį užsieniečiai filmavo Lietuvoje, kad daugelis epizodų nufilmuoti Vilniuje bei uždaromos Ignalinos AE teritorijoje, bet, manau, ir dėl nuolat keliamos isterijos, susijusios su baigiamomis Astravo AE statybomis ir pirmojo bloko eksploatacijos pradžia šį rudenį. Černobylio AE avarija lyg atgimė iš naujo. Lietuvoje ja ėmė domėtis daugiau jaunimo – nežinia, ar labiau iš baimės, ar iš smalsumo. Šiaip ar taip, pas mus vis dar mėgstamos sensacijos.

Masinės informavimo priemonės, norėdamos aprašyti dar niekieno neatrastą sensaciją ar papasakoti iš koto verčiančią kokią nors negirdėtą istoriją, Lietuvoje pradėjo černobylicius medžioklę. Žmogus, esantis toli nuo černobylicius reikalų, galėjo pagalvoti, kad minima kažin kokia apvali Černobylio AE avarijos data. Net ir laikraščio „Černobylietis“ redakcijoje lankėsi tarptautinės „Reuters“ agentūros žurnalistai. Žodžiu, ši tema nurungė visas Lietuvą kresčiančias naujienas: korupciją, skurdą, kriminalus, naujojo prezidento inauguraciją ir iki gyvo kaulo įgriusią temą „rusai ateina“.

Nepajudinamai ramūs ir abejingi Černobylio temai išliko tik Lietuvos valdžios ešeloni. Jiems po šiai dienai nusišpajauti, kaip gyvena Černobylio AE avarijos likvidavimo darbų dalyviai, kokia jų

sveikata, kiek jų dar likę gyvų.

O patys černobyliciai gyvena lyg toj dainoj: „kai nieko neturi, tai ir nereikia nieko“. Kai kurie dar raštais bando ieškoti atjautos ir socialinio teisingumo, kiti bergždžiai mėgina susigaudyti medicininių paslaugų labirintuose, dar kiti bando atkreipti valdžios dėmesį į savo problemas, tampdami miestų gatvėmis butaforinį kryžių ir t. t.

Nors iš tikrųjų įvyko ir teigiamų poslinkių: masinės informavimo priemonės atkreipė dėmesį į černobylicius temą ne avarijos metinių minėjimo dieną, sujudo ir medikų organizacijos rūpintis černobylicius sveikata bei tyrimais, „Obuolio“ leidykla sugalvoja pakartotinai išleisti dar prieš gerą dešimtmetį judėjimo išleistą atsiminimų knygą „Černobylis – trylikasis Zodiako ženklas“, kitos leidyklos puoselėja planus rudenį išleisti apie Lietuvos černobylicius ką nors panašaus ir stambesnius leidinius.

Televizijos ekranuose pasirodžius televizijos serialui „Černobylis“, piliečiams parūpo klausimas, ar viskas, kas parodyta filme, atitinka tikrovę. Pagavę kokį černobylicius klausinėja: ar tikrai taip buvo, ar tikrai tą matėte ir jautėte?

Lietuvos judėjimas „Černobylis“ per savo beveik trisdešimties metų egzistavimą – 2020 metų kovo 10-ąją minėsime judėjimo įkūrimo tris-

dešimtmetį – nesugebėjo savo problemomis patraukti visuomenės dėmesio taip, kaip tai padarė minėtas britų ir amerikiečių serialas. Net ir Rusijos valdžia baudžiasi sukurti „tikroviškesnį“ serialą apie Černobylio katastrofą ir parodyti visą tragediją kitaip... Beje, sujudimą Rusijos valdžios ešelonuose po parodyto serialo taikliai abipūdinio britų aktorius Džaredas Harisas (Jared Harris), vaidinęs Legasovą: „Keista, kad Rusija taip pergyvena dėl SSSR reputacijos. Tai tas pats, jei Vokietija siektų apginti ketvirtą dešimtmečio nacionalsocializmo idėjas.“

Tiesa, jau mačiau būsimo rusų serialo dviejų minučių anonsą, kur viename iš epizodų sakoma: „Ant reaktoriaus stogo eis tik savanoriai.“ Ir iš karto pagalvojau, kad visos tiesos nebus ir šiame seriale. Kai pirmąjį mūsų batalioną iš Lietuvos, suformuotą Pabrūdėje, 1986 metų liepą prieš išvykstant į Černobylį išrikiavo, bataliono vadas pasakė įžanginę kalbą, kurią užbaigė žodžiais: „Mes visi esame savanoriai ir vykstame likviduoti Černobylio AE avarijos.“ Po šių jo žodžių nugriaudėjo juokas. Per 90% mūsų bataliono vyrų, siunčiamų likviduoti Černobylio AE avarijos padarinių, buvo 23–30 metų amžiaus. Kitas rezervistų paskelbimas savanoriais nuskambėjo rugsėjį, kai Ukrainos SSR Aukščiausioji Taryba nutarė, jog valyti 4-ojo bloko ir aplinkinių pastatų stogus nuo radioaktyviųjų medžiagų reikia siųsti savanorius, nes naudoti tam darbai robotai netiko.

Panevėžio černobyliciai teatralizuotoje eisenoje neša kryžių mirusiems černobyliciams, prisimenant jų kančių kelią.

Ir štai ankstų 1986 metų rugsėjo 13 dienos rytą, 6 valandą, išrikiavus batalioną rytiniam darbų paskirstymui, bataliono vadas paskelbė: „Šiandien važiuosime valyti reaktoriaus stogo. Savanoriai, tris žingsnius į priekį žengte marš!“ Iš rikiuotės nepajudėjo niekas, tik aplink rikiuotę šminėję benamis šuo su uždėtu ant kaklo respiratoriumi. Bataliono vadas nepasimetė ir paskelbė: „Tada eisite priverstinai savanoriškai.“ Šįkart juokas nenugriaudėjo. Tokia buvo sovietinė realybė. Visą rugsėjį kasdien išveždavo po keletą mašinų „savanorių“. Ne visi sulaukė eilės lipti ant stogo. Kai kurie važiavo ir po tris kartus, bet vis nesulaukdavo savo eilės, nes ten būdavo suvežami žmonės iš aplink išsidėsčiusių 60-ies pulkų ir atskirų batalionų. Reaktoriaus stogo valymo darbai trukdavo nuo saulėtekio iki saulėlydžio, o darbo laikas buvo skaičiuojamas sekundėmis ir minutėmis pagal tos dienos radiacinį

foną. Šie valymo darbai baigėsi rugsėjo 30 dieną.

Oficialiai skelbiama, kad nuo spindulinės ligos mirė 14 žmonių, bet mažai kas žino, kad netrukus po avarijos, gegužės mėnesį, SSSR sveikatos apsaugos ministras išleido įsakymą, draudžiantį susirgimus sieti su radiacija. Vien per 1986 metus nuo „plaučių uždegimo“, „širdies“, „virškinamojo trakto“ ir kitų „ligų“, parsivežtų iš užterštos zonos, mirė per 12 000 žmonių...

Po 5–10 metų Lietuvos valdžia galės švęsti černobylinės problemos sprendimo Lietuvoje pabaigtuves. Galės puotauti iš sutaupytų pensijos nesulaukusių ir mirusių černobylicius pensinių pinigų, kompensacijų, nesuteiktų socialinių bei medicininių garantijų. O mes, likusieji gyvi, tebevaikščiokime su butaforiniais kryžiais, toliau rašykime biurokratams laiškus...

Ir vis dėlto Černobylio katastrofos aidas išliks.

Kęstutis Kazlauskas

Respublikinis sąskrydis

Šių metų birželio mėnesio 29–30 dienomis Raseinių rajone, „Bitynės“ kaimo sodyboje, įvyko respublikinis černobylicius sąskrydis, pavadintas „Diskotekos slėniu“, į kurį buvo pakviesti visi Lietuvos černobyliciai su šeimomis, taip pat ir svečiai. Atvyko nemažas būrys černobylicius iš Pakruojo, Kelmės, Jonavos, Prienų, Panevėžio, Klaipėdos (Gargždai) ir Raseinių rajonų. Žadėję atvykti Joniškio, Pasvalio ir Radviliškio rajonų černobyliciai dėl rimtų priežasčių to padaryti negalėjo. O

gaila. Iš svečių dalyvavo Raseinių rajono savivaldybės meras A. Bautronis, Lietuvos judėjimo „Černobylis“ (LJC) pirmininkas P. Paškevičius ir jo pavaduotojas A. Turčinas.

Sąskrydžio atidarymas, skambant muzikai, prasidėjo 14 valandą vėliavos pakėlimu. Ją iškėlė Raseinių rajono meras A. Bautronis ir Raseinių komiteto garbės pirmininkė J. Vaškevičienė. Paskui kalbėjo LJC Raseinių rajono komiteto pirmininkas P. Rumševičius, jo po A. Kaupienė.

Nukelta į 2 psl.

Respublikinis sąskrydis

Sąskrydžio dalyvių nuotrauka prisiminimui.

Atkelta iš 1 psl.

A. Kaupienė pakvietė pasisakyti merą A. Bautronį, LJČ pirmininką P. Paškevičių, pavaiduotoją A. Turčiną ir visų kitų rajonų pirmininkus, kuriems buvo įteiktos padėkos. Pasibaigus pasisakymams, buvo paskelbta diskotekos pradžia, kurią atidarė Raseinių rajono černobylių ir jų šeimų narių grupė, pasivadavusi „Radiacija“. Jų programą sudarė dainos ir šokiai iš gerai žinomų Lietuvos bei užsienio atlikėjų repertuaro. Publika neliko abejinga – pritarė ir plojo. Koncertui pasibaigus, sąskrydininkai buvo pakviesti bendrai nuotraukai, o po to – prie vaišių stalo.

Prie stalo irgi nebuvo nuobodu, nes „atvažiavo“ Panevėžio greitosios medicininės pagalbos mašina, iš kurios iššoko sanitarai su specialiais drabužiais ir patikrino visų susirinkusiųjų sveikatą. Po pietų sąskrydininkai pakviesti pasivaržyti sportinėse rungtyse, kurių buvo daug ir įvairių. Po varžybų atėjo linksmybių laikas – diskoteka su šokiais iki paryčių.

Išaušus rytui, visi suskubo prie pusryčių stalo, kur garavo kugelis ir raugintų kopūstų sriuba, tačiau patekti prie stalo buvo galima tik po gydytojos bei seselės atliktos sveikatos patikros ir kunigo bei gaspadinės išklausytų naktinių nuodėmių ir duoto palaiminimo.

Po pusryčių vyriausiasis sporto teisėjas išdalino medalius varžybų nugalėtojams. Nejučia atėjo pavakarys ir sąskrydininkai ėmė skirstytis į namus.

Dėkojame visiems sąskrydžio dalyviams ir tikimės dar ne kartą susitikti. Linkime geros likusios vasaros, stiprybės ir sveikatos!

LJČ Raseinių r. komiteto
pirmininkas
Povilas Rumševičius

Judėjimo pirmininko P. Paškevičiaus sveikinimas. Raseinių rajono meras A. Bautronis sveikina sąskrydžio dalyvius.

„Virgis Stakėnas“ su pritariančiąja grupe ir šokėjomis.

Improvizuotas medicinos punktas.

Pasivažinėjimas „černobylietiškai“.

Į sąskrydį panevėžiečiai atsivežė kilnojamą foto parodą.

Grupė „Radiacija“.

Po apdovanojimų. P. Rumševičiaus nuotraukos

Mokslininkai tyrinėjo rausvąjį Černobylio mišką

Praėjo 33 metai nuo Černobylio branduolinės elektrinės sprogimo, po kurio radiacija pasklido aplink dideliu spinduliu. Per šį laiką daug kas pasikeitė, tačiau Černobylio zona tebėra viena labiausiai radiacija užterštų teritorijų pasaulyje. Balandį Bristolio universiteto mokslininkai atliko radioaktyvios zonos tyrimą, užfiksavusį ypač pavojingus plotus, apie kurių egzistavimą anksčiau nežinota, rašoma sciencealert.com.

Tyrimui mokslininkai pasitelkė du bepiločius. Iš 2 600 km² Černobylio regiono buvo kruopščiai ištirtas 15 km² plotas ir sudarytas jo trimatis radiacinis žemėlapis. Per 10 dienų buvo atlikta 50 skrydžių, taigi išžvalgyta visa už-

teršta teritorija – pradedant Buriakivkos kaimu, kuriame radiacijos lygis gana žemas, ir baigiant zonos epicentru, į kurį papuola ir dalis Rausvojo miško, prasidedančio pusės kilometro atstumu nuo AE. Tyrejai su pulsacinių lazerių sistema (lidar technologija) užfiksavo teritorijos kontūrus ir išmatavo radiacijos lygius gama spindulių spektrometru. Bepilotis besisukančiais sparnais padėjo apžiūrėti visas norimas vietas ir objektus iš arčiau.

Rausvasis miškas apima apie 200 km² plotą. Buvusio miško teritorija gavo didžiausią radiacijos dozę, kai reaktoriaus sprogimo metu susidarė radioaktyvūs dūmai ir dulkės. Didelis radiacijos kiekis lėmė medžių nykimą, to-

dėl miškas tapo rausvai rusvos spalvos. Be to, naktimis buvo matomas žuvusių medžių švytėjimas, kurį lėmė medienos fermentų ir radioaktyviųjų dalelių sąveika, taip pat radioaktyvūs krituliai. Didžioji užterštų pušų dalis buvo išvartyta buldožeriais ir palaidota grioviuose. Grioviai buvo užpilti storu smėlio sluoksniu, o ant viršaus susodinti nauji pušų sodinukai. Rausvojo miško teritorija išlieka viena labiausiai užterštų vietų pasaulyje.

Britų nacionalinio branduolinės robotikos centro (National Centre for Nuclear Robotics), išstobulinusio kartografavimo sistemą panaudojant dronus, ir Bristolio mokslininkų komandos dėka galime aiškiau suvokti, ką tai reiškia. Jie aptiko keletą didelės radiacijos židinių, kurių iki tol oficialiuose užterštumo žemėlapiuose nebuvo. Vienas iš jų, esantis pietinėje miško dalyje, pasirodė esanti sena užteršto dirvožemio laidojimo vieta. „Jie stengėsi atskirti užterštą gruntą, šitaip siekdami sumažinti radioaktyvių nuosėdų kiekį. Atliekos šiame sklyde spinduliuoja didelę radiacijos

dozę – apie 1,2 miliziverto per valandą. Čia metinę dozę gaudiau per kelias valandas, – pastebėjo vienas iš NCNR direktorių ir šio projekto iniciatorių Bristolio universiteto prof. Tomas Skotas (Scott).

„Motina gamta dirba savo darbą, – sako profesorius. – Taigi bendras radioaktyvumo lygis žymiai sumažėjo. Tačiau yra ir labai ilgai išliekančių radioaktyviųjų izotopų, jie dar ilgai ten bus.“ Jam antrina kanadiečių biologas Timotis Musso (Timothy Musso), „mirusį mišką“ lygindamas su iš lopų susiūta antklode: „Kai kurios vietos labai labai radioaktyvios – vargu ar dar kur nors planetoje rasite tokį radiacijos lygį. O štai kiti vieno ar dviejų kilometrų plotai gali būti visiškai švarūs.“

Ateityje, norint padaryti regioną vėl gyvenamą, labai

svarbu žinoti, kurios zonos dar bus pavojingos ištisus dešimtmečius, o į kurias bus saugu žengti.

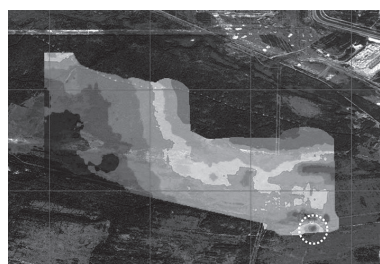
Tuščias Pripetės miestelis ir kitos aplinkinės gyvenvietės dar ilgai bus miestai vaiduokliai. Ukrainos valdžios prognozėmis, praeis dešimtys tūkstančių metų, kol regione bus saugu gyventi.

Tiesa, regionas nėra visiškai neprieinamas žmonėms. Kasmet apie 70 000 turistų, prižiūrimų vietinio gido, apsilanko atskirtoje zonoje. Sename atominės elektrinės pastate įrengta saulės jėgainė – 3 800 fotovoltų baterijų verčia saulės energiją elektra ir tiekia vietos energetinei sistemai. Šiuo metu mokslininkai atidžiai stebi, kaip gamta reaguoja į silpnėjančią radiaciją ir žmonių nebuvimą.

Išsamūs žemėlapiai, rodantys saugiausias vietas, pravers tiek bebaimiams keliautojams, tiek mokslininkams, tiriantiems didžiausios šių laikų žmogaus sukeltos technogeninės avarijos padarinius.

Bristolio mokslininkai žada ir ateityje tirti Černobylio zoną.

Parengė Jonas Baltakis

Tirto 15 km² ploto žemėlapis.

Nežinomi Černobylio AE avarijos faktai: trijų narų, išgelbėjusių milijonus, istorija

Černobylio atominės elektrinės avarija prieš 33 metus galėjo virsti dar didesne tragedija, jeigu būtų sprogo daugiau nei vieną kartą. Tokiu atveju antrasis radioaktyvus debesis būtų užklojęs didelę Europos ir vakarų Rusijos dalį. Tačiau savanoriai narai užkirto kelią šiai dar didesnei katastrofai ir išgelbėjo daugybę gyvybių. Šių didvyrių istorija apaugo keisčiausiais gaudais. Bigpicture.ru siūlo prisiminti tai, kas iš tiesų vyko 1986-ųjų gegužės pradžioje, netrukus po Černobylio atominės elektrinės avarijos. Susiklostė tokia situacija, kad reikėjo nedelsiant rasti tris žmones, turinčius nardymo su akvalangais įgūdžių. Operatyvinis štabas sąžiningai išpėjo apie didelę riziką gauti mirtiną radiacijos dozę. Tačiau savanoriai atsirado greitai. Trys žmonės sąmoningai nusprendė rizikuoti. Jie suvokė visą antrojo sprogimo, kurio neišvengiamumu nebuvo priežasčių abejoti, siaubą.

Antrasis sprogimas būtų užtemdęs pirmąjį

Narai adekvačiai vertino situaciją. Pirmąsias dešimt

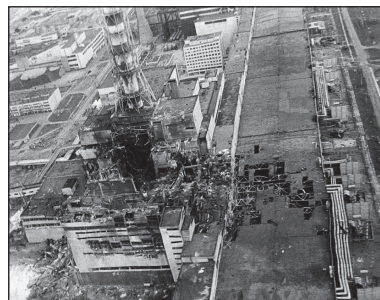
dienų po avarijos pasekmių likviduotojai kovojo su gaisru, mėgindami nuslopinti degančio reaktoriaus ugnį. Jie pylė vandenį ir boro rūgštį, bėrė smėlį ir skaldą. Gesinant gaisrą žuvo apie pusšimtis žmonių. Visi žuvusieji – elektrinės darbuotojai, ugniagesiai, gelbėtojai. Aukų skaičius būtų nepalyginamai didesnis, jei apgriautoje elektrinėje būtų nugriaudėjęs antras sprogimas. Situacija pablogėjo po penkių dienų. Gaisras jau buvo beveik kontroliuojamas, tačiau iškilo kita grėsmė: reaktorius toliau lydėsi ir tirpdė betoninį pagrindą, ant kurio buvo pastatytas. Po betonu tyvuliavo baseinas su didžiuliu vandens kiekiu. Jeigu įkaitęs radioaktyvus kuras pasiektų vandenį, įvyktų milžiniškos galios sprogimas – išsilydžiusios branduolinio reaktoriaus masės kontaktas su vandeniu į atmosferą išmestų didžiulį radioaktyvaus vandens ir garų debesį. Pirminiais skaičiais, toks debesis būtų užklojęs visą Europą ir vakarinę Rusiją. Kad neįvyktų sprogimas, kuris Černobylio katastrofos mastą būtų padidinęs keliskart, reikėjo nedelsiant iš-

tuštinti vandens baseiną. Deja, dėl elektrinės pažeidimų po pirmojo sprogimo buvo neįmanoma atidaryti rezervuaro sklendžių iš išorės. Tą reikėjo atlikti iš vidaus, nes sklendes buvo galima pasiekti tik patekus į baseiną ir panirus po vandeniu. Narai turėjo praplaukti netoli reaktoriaus, pasiekti sklendes ir jas atidaryti rankomis. Reikėjo trijų savanorių, kurie nebūtų pabūgę mirtino apšvitinimo rizikos.

Povandeninė trijų drąsulių ekspedicija

Vienas iš trijų narų turėjo gabenti lempą, o kiti du – sukuti sklendes. Inžinierius Valerijus Bepalovas kartu su kolega Aleksejumi Ananeka pareiškė esą pasirengę grįžti į sugriautą elektrinės bloką. Prie jų prisijungė Borisas Baranovas, dirbęs elektrinėje paimamos viršininku. Savanoriai suvokė, kad baseine gaus didelę radiacijos dozę. Rezervuare karaliavo aklina tamsa. Grupė po vandeniu orientavosi tik pasišviesdama specialiu žibintu. Jie judėjo aplinkiniu keliu, stengdamiesi nepriartėti prie didžiausios spinduliuotės zonos. Narai sėkmingai

pasiekė sklendes. Po kelių bandymų jos pasidavė ir atsivėrė. Povandeninė ekspedicija susidorojo su užduotimi – vanduo ošdamas ėmė lieti iš rezervuaro. Prireikė visos paros, kol iš baseino išbėgo milijonai litrų vandens. Trys savanoriai užkirto kelią siaubingai katastrofai. Jie sėkmingai grįžo į paviršių ir buvo nuvežti tyrimams į ligoninę. Niekas negalėjo patikėti, kad trims narsuoliams pavyko išgyventi pavojingiausiomis sąlygomis. Jų žygdarbis tapo legenda, netrukus apaugusia gaudais.

Kiek išgyveno ekspedicijos nariai

Anot gandų, narai išgyveno vos vieną savaitę. Esą jie gavo mirtinas radiacijos dozes, o po jų mirties patys kūnai skleidė tokią radiaciją, kad

žuvusius didvyrius reikėjo laidoti hermetiškuose švino karstuose.

Tai, kad Černobylio narai nesirengė mirti nei po savaitės, nei po metų, nei po dešimties, daugeliui buvo nežinoma. Pirmasis iš trijų iš anapilin iškeliavo tik 2005-aisiais. Tai B. Baranovas. Inžinierius V. Bepalovas Černobylio elektrinėje dirbo iki pat pensijos, į kurią išėjo 2008 metais. A. Ananeka šiuo metu dirba asociacijos „Ukrainos branduolinis forumas“ vystymo direktoriumi.

Legendiniai narai išvengė mirtinos radiacijos dozės. Iki avarijos jie dirbo atominėje elektrinėje ir buvo pakankamai kvalifikuoti, kad suvoktų rizikos lygį. Kiekvienas misijos dalyvis turėjo po du dozimetrus ir judėjo maršrutu, nutolusiu nuo pavojingiausios zonos. Gandai apie savo gyvybes paaukojusius Černobylio narius į žiniasklaidos puslapius pateko jau netrukus po jų žygdarbio. Mitas apie siaubingą didvyrių mirtį gyvas net ir prabėgus daugiau nei trims dešimtmečiams.

Pagal „15 min.“ parengė Jonas Baltakis

Černobyli, ar tu dar alsuoji?

33-iasias Černobylio atominės elektrinės tragedijos metines kartu prisiminė devyni rajono černobyliciai.

Prieš 33-ejus metus Černobylio katastrofos sukeltą skausmą avarijos likvidavimo dalyviams priminė balandžio 26-oji. Neištrinė laikas atminties rajono černobyliciams, stabtelėjusiems Pakruojuje prie paminklinio akmens.

Černobylicių draugijos pirmininkui Vladislavui Šiurnai rūpėjo, kad minėjimo dalyvių mintis išgirstų ne vien nebylus lauko riedulys, bet ir praeiviai, – juk vis mažiau lieka mirtinomis sąlygomis likvidavusiųjų avarijos padarinius.

Ijungęs mikrofoną, jaudinosi ir susirinkusius černobylicius pasveikinęs pirmininkas V. Šiurna. Kiekvieno širdyje – skauda Černobylio palikta žymė. Radiacijos pakirstieji atgula amžinam poilsiui. Retėja rajono černobylicių gretos. Tylos minute pagerbti Juozas Dolombauskas, Algirdas Šimaitis, Rimantas Kudulis, Romas Savickas, Alvydas Rakauskas, Vladas Strumila, Eugenijus Vareika, Povilas Žiūra...

Mintimis dar kartą atsižvelgti į 1986-ųjų balandžio 26-ąją... Pasak V. Šiurnos, tas baisus žodis „Černobylis“ išgirstas tik po 4-ojo reaktoriaus sprogdimo. Šiandieną, vis kartojamasi, jis skamba visame pasaulyje ir niekada nebus pamirštas.

Černobyli, ar tu dar alsuoji žaizdom neužgydytom? – retoriškai skaudus klausimas ne tik anuomet pašauktiems į „karinius mokymus“, paaukėjusiems sveikatą dėl žmonijos gerovės ir žinantiems, ką reiškė „nepavojingą radiacijos lygį“ rodantys dozimetrai. Nėra svetimas šis klausimas ir palikusiems „negyvenamą teritoriją“ ar išgirdusiems apie nusidriekusį „per visą Lietuvą“ radioaktyvų debesį...

Minėjime su jauduliu vardinti po Černobylio katastrofos „atsirandantys vis nauji „apgamai“: Astravo atominė elektrinė, Kaliningrado srityje prie gražios Nemuno pakrantės neaiškaus likimo atominės elektrinės projektas, įrenginama Visagino panaudoto branduolinio kuro saugykla... Neramu dėl „vėl atsiveriančių naujų Černobylio veidų“.

Daugelis rajono černobylicių nelinkę prisiminti, kokiomis sąlygomis teko likviduoti avarijos padarinius. Šiandien aukštyn stiebiasi 2006 metais černobylicių pasodintas ažuolynas Linkuvoje – pakruojiečių ir radviliškiečių stiprybės simbolis. Nors iš daugų žvelgia parko sodinimo iniciatorius šviesaus atminimo klovainietis J. Dolombauskas, tačiau į žemę jau tvirtai įsikibo ilgamažių medžių šaknys. Ažuoliškos dvasios stiprybės linkėta ir renginyje dalyvavusiems černobyliciams.

Romaldas Kurauskas neslėpė, kad sugrįžta Černobylio vaizdai... Tuometinės kelių valdybos suvirintoją išvežė... statyti naujo kaimo. Nameliai kilo už dvidešimt penkių kilometrų nuo Černobylio. Pusę metų plušėjo pakruojietis statybose, bet... tuose nameliuose niekas neapsigyveno. Vyras sukluso: nebent dabar pažiūrėtų, ar jie dar nesugriuvo. Atsimena kiekvieną namelį, kur stovi... Juokingai jam atrodė ir dozimetrai – „nei šiaip, nei taip“, atseit sugedę prietaisai.

Radiacinė tarša neaplenkė ir klovainiečio Alekso Poškaus. Du mėnesius „tarnavo“, nors atsidūrė toje žemėje praėjus metams po Černobylio katastrofos ... Ten, kur apgyvendino, buvo „nulinė zona“. Iki darbo vietos tiesiai – septyni kilometrai, bet vežė ilgenu – trisdešimties kilometrų keliu. Kartą išlindęs iš po sulūžusio ekskavatoriaus, pasijuto lyg girtas. Porą dienų ne-

dirbo. Paskui teko įrenginėti buitinio aptarnavimo patalpas. Visą įrangą vežė iš Priepetės... Baisūs net sapnai, keliskart černobyliciai sugrąžinę į tas vietas.

Sveikatą praradusieji nesijaučia didvyriais. Bardiškiečiui Laimontui Pėželiui Černobylio atominė elektrinė – slogus prisiminimas, kaip ir daugeliui tuo lemtingu momentu nežinojusių, kas laukia „pašauktųjų į karinį komisariatą“.

ja Aušra Dvelienė ir rajono vicemeras Virginijus Kacilevičius. Pastarojo nuomone, kiekvienas žmogus turi sąsajų su Černobyliu. Anuomet sovietinėje armijoje tarnavusiam jaunuoliui kilo įtarimas, kad kažkas negerai, kai Kijevo oro uoste nusileidusį lėktuvą pradėjo plauti. Nors karininkai nė žodžiu neprasitarė apie Černobyli. Vicemero žodžiais, žmogus išmoko pajungti atomą, bet... didžiausiai žmonijos nelaimei.

Šviesaus atminimo buvusio černobylicių draugijos pirmininko Juozo Dolombauskos žmona Janina rožių puokšteles įteikė likvidavusiems avarijos padarinius. *Autorės nuotraukos*

Net sapnuose sugrįžtančios nelaimės nenori regėti pakruojietis Stanislovas Kilčiauskas. Užtat kasmet balandžio 26-oji prišaukia neramias mintis. Pasak jo, Černobylis alsuoja ir alsuos. Černobylis – lyg giltinė, galandanti dalį ir laukianti, kada reikės šienauti... Apie Černobyli daug pasakyta ir prirašyta. Niekam nelinkėtų susidurti su mirtimi alsuojančiu atominiu monstru... Kas kita – černobylicių gyvenimas ir veikla. Gaila, černobylicių draugijos aktyvistai neturi pastovaus kampelio.

S. Kilčiausko išsakytomis mintims neliko abejingi ir minėjime dalyvavę svečiai: Pakruojo rajono savivaldybės socialinės rūpybos skyriaus vedėja Daiva Rutkevičienė, Pakruojo seniūno pavaduoto-

Prie atminimo akmens tradiciškai sužibo žvakelės, o papėdė pražydo pavasario žiedais. Raudonų rožių žiedai suvirpėjo ir černobylicių rankose. Nijolė Merkelienė Černobylio katastrofos sukeltą skausmą malšina Aušros Maksvytienės posmais: „aš grįšiu žiedais / Per pavasario pūgą“...

Pavasario skrydžio ir saulės spindulių išbudintoje žemėje černobyliciai tyliai mąstė, širdies kamputyje slėpdami atsiminimus. Tačiau sugrįžti prie simbolinės susitikimo vietos šalia Atminimo akmens kvietė dar prieš septynerius metus duotas pažadas rinktis, kol ateis bent vienas, nepakirstas atominio amžiaus giltinės...

Nijolė Padorienė

Pakruojo ligoninės kiemelyje uždegamos žvakutės prie paminklinio akmens Černobylio aukoms.

INFORMACIJA SKAITYTOJAMS

Laikraštis „Černobylietis“ Nr. 3 (112) bus išleistas rugsėjo–spalio mėnesiais. Užsisakiusieji laikraštį, jį gaus spalį.

Konferencija Radiacinės saugos centre

Konferencijoje dalyvavo ir Lietuvos judėjimo „Černobylis“ Panevėžio komiteto atstovai. Priekyje – LJC Panevėžio miesto ir rajono komiteto pirmininkas Alfonsas Alvydas Rožėnas.

Šiomet sukako 33 metai po įvykusios Černobylio atominės elektrinės avarijos. Prisimindami šią vieną sunkiausių pasaulyje įvykusių katastrofų, Radiacinės saugos centras (toliau – RSC) kartu su Lietuvos radiacinės saugos draugija 2019 m. balandžio 26 d. organizavo konferenciją „Pasirengimas avarijoms ir radiacinės saugos iššūkiai“.

Į konferenciją susirinko daugiau nei 80 radiacinės saugos aktualijomis besidominčių visuomenės atstovų ir specialistų, atstovaujančių įvairioms institucijoms. Renginyje dalyvavo Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos, Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento, Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, Valstybinės atominės energetikos saugos inspekcijos, Aplinkos apsaugos agentūros, VĮ Ignalinos atominės elektrinės, Gamtos tyrimų centro, Fizinių ir technologijos mokslų centro, Vilniaus universiteto, Kauno technologijų universiteto, Vilniaus Gedimino technikos universiteto, Lietuvos judėjimo „Černobylis“, Santaros klinikų, Kauno klinikų ir kitų įstaigų, institucijų bei įmonių atstovai.

Pirmojoje konferencijos sesijoje daug dėmesio skirta pasirengimui vertinti galimas branduolines ar radiologines avarijas. Civilinės saugos sistemos pasirengimo reaguoti į branduolines ar radiologines avarijas stiprinimo apžvalgą pristatė Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento prie Vidaus reikalų ministerijos Civilinės saugos valdybos viršininkas Edgaras Geda. Pranešėjas informavo apie 2018 m. pabaigoje Lietuvos

Respublikos Vyriausybės patvirtintą atnaujintą Valstybinį gyventojų apsaugos planą branduolinės ar radiologinės avarijos atveju, kuriame akcentuota parengtis ir avarinio reagavimo veiksmai įvykus avarijai Baltarusijos atominėje elektrinėje; taip pat informavo apie civilinės saugos priemonių atsargų kaupimą ir parengtą informacinę medžiagą gyventojams apie galimos branduolines avarijos pavojų sveikatai bei apsaugamuosius veiksmus. RSC atstovai apžvelgė svarbius gyventojų radiacinės saugos užtikrinimo aspektus branduolinės ar radiologinės avarijos atveju. Gyventojų apšvitosis stebėsenos skyriaus vyriausioji specialistė dr. Asta Orentienė informavo apie pasirengimą atlikti radiacinę žvalgą ore ir ant žemės, jos atlikimo organizavimą ir su tuo susijusius reikalingų žmogiškųjų ir materialinių išteklių klausimus, tarnybų funkcijas, atsakomybes bei sąveiką. Avarijų valdymo ir mokymo skyriaus vyriausioji specialistė Danutė Šidiškienė aptarė skydliaukės blokavimo stabilium jodu svarbą avarijos atveju, kada šis skubus apsaugomasis veiksmas turi būti taikomas ir kaip reikia tam iš anksto pasirengti.

Popietinėje konferencijos dalyje svečiai turėjo galimybę susipažinti su pažangių technologijų taikymo spindulinėje terapijoje perspektyvomis, medicininės apšvitos pagrįstumo užtikrinimu, radioaktyviųjų atliekų saugojimo iššūkiais bei kitais aktualiais radiacinės saugos klausimais. Lietuvos sveikatos mokslų universiteto ligoninės Kauno klinikų medicinos fizikė Evelina Jaselskė papasakojo konferencijoms dalyviams apie neseniai įsigyto gama peilio atveriamas naujas šalies gy-

ventojų gydymo galimybes, apžvelgė šios pažangios technologijos techninius privalumus, taikymo sritis, gydymo planavimo ypatumus bei radiacinės saugos užtikrinimo aspektus.

Vilniaus universiteto ligoninės Santaros klinikų Klinikinės radiacinės priežiūros skyriaus vedėja dr. Birutė Gričienė dalyviams pasakojo apie pacientų patiriamą apšvitą per įvairias medicinines procedūras, kuriose naudojama jonizuojančioji spinduliuotė. Taip pat apžvelgė mokslinius tyrimus, nagrinėjančius medicininės apšvitos poveikį žmogaus sveikatai, paaiškino radiologinių tyrimų atlikimo pagrįstumo svarbą ir kaip užtikrinama pacientų radiacinė sauga Lietuvoje.

Dr. Gintautas Klevinskas, atstovaujantis VĮ Ignalinos atominėi elektrinei, apžvelgė Maišiagalos radioaktyviųjų atliekų saugyklos eksploatavimo nutraukimo projekto įgyvendinimo eigą, aptardamas eksploatavimo nutraukimo teisinės prielaidas, projekto dalyvius, atliktus ir planuojamus atlikti pagrindinius eksploatavimo nutraukimo darbus.

RSC gyventojų apšvitos stebėsenos skyriaus vedėja dr. Rima Ladygienė klausytojams pristatė medienos užterštumo radioaktyviuoju ceziu problemą Lietuvoje ir kitose šalyse, jos kilmę ir papasakojo, kaip taikoma sugriežtinta medienos kuro ir medienos kuro pelenų radioaktyvaus užterštumo kontrolė Lietuvoje padeda spręsti šią problemą.

Pasibaigus konferencijai, įvyko Lietuvos radiacinės saugos draugijos narių susirinkimas, kurio metu, be einamųjų draugijos veiklos organizacinių klausimų, buvo aptarti įvykusios konferencijos rezultatai, išreikšta padėka Radiacinės saugos centrui ir Lietuvos radiacinės saugos draugijai už šios gražios tradicijos suburti kartu visus, besidominčius radiacine sauga, ilgametį tęsimą. Taip pat padėkota už šios iniciatyvos palaikymą renginio rėmėjams: UAB „Affidea Lietuva“, UAB „Medicinos fizika“, UAB „Rentgenas“, moksliniam ir techniniam susivienijimui „Novatex“.

Daugiau konferencijos akimirkų, skaitytų pranešimų medžiagą ir kitą su įvykusia konferencija susijusią informaciją galima rasti LRSD interneto svetainėje adresu www.lrsd.lt

Rsc.lt

Vilniaus krašto černobyliciai paminėjo 33 Černobylio AE avarijos metines

Prie paminklo Antanas Turčinas.

Balandžio 26 dieną, kaip ir kiekvienais metais, Vilniaus krašto černobyliciai rinkosi į Sapiegos parką prie Černobylio aukoms atminti skirto paminklo paminėti 33-iasias Černobylio AE avarijos metines.

Labai gaila, bet mūsų, dalyvaujančių šiame renginyje černobylicių, gretos kasmet vis retėja. Akivaizdu – daug kas jau išėjo anapilin, palikę mus šioje žemėje, kiti sunkiai vaikšto ir jau negali kartu su kitais dalyvauti renginiuose.

Kaip visada, kvietėme Lietuvoje reziduojančių Baltarusijos ir Ukrainos ambasadų atstovus. Šiomet renginyje dalyvavo Ukrainos ambasados Lietuvoje trečiasis sekretorius Dmitro Serov. Metinių paminėjime taip pat dalyvavo Svei-

katos apsaugos ministerijos Specializuotos sveikatos priežiūros skyriaus vyriausiasis specialistas Arvydas Gabrilaavičius ir Radiacinės saugos centro direktoriaus pavaduotoja Ramunė Stasiūnaitienė, laikinai vykdanti direktoriaus funkcijas. Gaila, bet jau tapo tradicija, kad mūsų kvietimo dalyvauti renginyje negirdi Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos atstovai – matyt, mes jiems neegzistuojame. Taip pat dalyvavo mūsų kolegos iš Pakruojo.

Renginio dalyviai prie paminklo padėjo gėles, pagerbė mirusius černobylicius tylos minute ir pasidalino bėdomis bei palinkėjo vieni kitiems sveikatos.

Antanas Turčinas

Kasmet vis mažiau vilniečių susirenka prie paminklo Černobylio AE aukoms atminti.

Ab ovo*

Kazimieras Skaistis

Kur tavo skarbas – ten ir širdis. Kur gerai moka, ten ir tėvynė. Žiūrėjo Vilius į Dievo ir žmonių užmirštos Žalia-kalnio gatvelės namų langus, kryžmai užkaltus lentomis, ir nepaaiškinamas liūdesys skverbėsi širdin.

O buvo laikai, kai būriai vaikų siaubė sodus, klykavo iki vėlumos žaisdami futbolą, kai iš nešiojamų magnetolų visur skambėjo muzika, vaikštinėjo porėlės, kai kaimynai iki vėlumos gerdavo alų ir degtinę, po to mušdavosi tarpusavyje ar „ausdavo“ savas žmonas, o ryte pakirdę skaudamomis galvomis vėl skubėdavo į darbus. Už ką gi, žmogau, gersi ir valgysi, jei nedirbsi?

Niekas nemėgo prašytojų, tinginių, na, ir, atleisk Viešpatie, blaivininkų. Pastarieji visiems atrodė įtartini, lyg būtų kokie nors slapsti informatoriai ar saugumiečiai.

Viskas taip ir būtų tęsėsi, jei ne LAISVĖ. Staigi ir netikėta laisvė. Visi, kuriems nepasisekė tapti „mafais“ ar nepavyko nieko privatizuoti, ar neišėjo susikalti pradinio kapitalo turgeliuose, o gal iš tingėjimo ar negebėjimo, o gal bankrutavus bankams su visais indėliais ar dingus darbo vietoms, – žodžiu, visi kaip paukščiai rudenį patraukė ne tiek į šiltesnius, kiek į pelningesnius kraštus turtelio susikrauti, laimės paieškoti ar kitų pažiūrėti ir save parodyti. Vieniems pavyko, kitiems ne. Taigi pusė sugrįžo it musę kandę, keikdami visus ir viską, tik, aišku, ne save – tokia jau žmogaus prigimtis. Kalti svetimi, kalti verslininkai, kalta valdžia, kad neduoda nei pinigų, nei darbo. Kaip žema per prievartą tapti abstinentu ar nerūkyti. Net moterys už paslaugas pradėjo užmokesčio prašyti. Juk tai jau ne gyvenimas, o egzistencija. Net tie, pravardžiuojami populistais, irgi apgavo: sušėrė porą karvių, pastatė alaus, o kai buvo išrinkti, nei alaus, nei karvių nebeliko.

Gyvenimas dar būtų pusė velnio, jei ne tie „vargšai“ pensininkai, kurie kažkodėl pradėjo kristi kaip musės po lietaus. O juk pusė giminaičių gyveno iš jų priežiūros, san-taupų ir pensijų. Ir prasidėjo grandininė reakcija – žmonės puolė pardavinėti visa, kas tik turėjo bent šiokią tokią vertę.

Vilius buvo vienas iš jų. Pardavęs butą, pirkė sodo namelį. Darbo negavęs, pardavė sodo namelį. Išleido visus pinigus, o tada nuėjo prie seno klevo ir pasikorė.

Vėlius buvo visai nekaltas. Tiesiog jam ėmė trūkti energijos, taigi buvo priverstas eiti ten, kur retsykiais eidavo ir kiti požemių gyventojai. Eidavo daugelis, bet sugrįždavo ne visi. Gal taip ir turėjo būti, nes atvykstant vis naujiems ir naujiems dvasiukams vietos seniai jau būtų nebėlikę ir būtų tekę leisti dar žemiau – ten, kur degė milijardai blogesnių už juos, kurie vos atvykę jau neturėjo energijos plevinti ar suktis sūkuriu, nes tik taip galėjo išsilaikyti krosnies prieangyje.

Patekus žemiau, jokios išeities nebuvo. Visi norom nenorom virsdavo medžiaga, kuri tuoj pat ištirpdavo bei išgaruodavo. O naują egzistencijos ciklą būdavo galima pradėti tik tampant kristalu, vėliau – bakterija, dumbliu ir tik po daugelio ciklų bei tūkstantmečių vėl būdavo įmanoma gimti žmogumi.

Taigi Vėlius ramiai tekėjo požemine upe, kuri kadaise galbūt vilnijo paviršiumi, bet užslinko žemėmis ar buvo užnešta smėliu ir dumbliu. Upei tekant po namais, jų gyventojai buvo kankinami košmarų – nuolatos vartydavosi negalėdami ramiai miegoti. Kita vertus, patys kalti: nereikia gyventi virš vandens gyslų.

Kai gerokai sutemus Vėlius pagaliau išlindo į paviršių, jis vos nenuualpo iš laimės. Šalia seno išsikerojusio klevo, vieno iš vandens gyslų mylėtojo, gulėjo gyvukas – girtas iki panagių. Vėlius nieko nelaukdamas užšoko ant vargšelio ir taip siurbtelėjo iš energijos san-kauptų aruodo, kad iš gulinčiojo kaktos net kibirkštelės ėmė skrieti. Tokį jį ir ras ryte – sušalusį, sustingusį. Na, bet kuo čia dėtas Vėlius? Gyvukas pats dėl visko kaltas. Reikia tausoti savo gyvybę, nes iš blaivaus žmogelio, nors ir miegančio, daugiau dešimtadalio gyvybinės energijos neišsiurbsti – mat toks atsi-bunda.

Staiga Vėlius kažką pajuto. Taip, tie patys. Plokštieji skraiduoliai artėjo, nes jo energija beveik prilygo gyvuko gyvybinei energijai. Nieko jiems nepavyks! Vėlius virto sūkuriu ir nėrė į požeminę upę. Čia jis galės iki kitos žiemos ramiai sau sklandyti savo pamėgtoje erdvėje, nesirūpindamas, kad gali būti nutrauktas žemyn.

Keletas moterėlių, pastebėjusių skraidantį diską, arba, kaip joms atrodė, lėkštę, ėmė žegnotis, bet niekas skriejančiame objekte nekreipė į jas dėmesio. Ilgai dar objektas skraidė rinkdamas nemažame plote „pakeleivius“, o kelią jam rodė vis nauji kryžiai ir paminklai. Kitus nutverdavo prie šaltinių, pelkių akivarų ar senų griuvėsių.

Vėlius taip pat buvo sugautas, nes per savo godumą arba kvailumą išlindo patikrinti, ar prie klevo guli koks eilinis gyvukas. Kai skraidantis diskas galų gale buvo visiškai pilnas ir jo forma tapo ideali tolimesnei kelionei, jis leidosi Mėnulio link. Kuo labiau diskas artėjo prie Žemės palydovo, tuo labiau kilo visus apėmusios ekstazės lygis.

Objektas įskrido į vieną iš kraterių esančių angų, didžiulėje erdvėje įstrigo į kažkokį prietaisą. Ir atsitiko taip, kad Vėlius staiga atgavo atmintį. Ryškioje šviesoje spietėsi minios būtybių: vienos sėdo į skraidančius objektus, kitos lipo iš jų. O Vėlius, atgavęs savo tikrąją formą ir eidamas į dokumentų grąžini-

mo patalpą, davė sau tvirtą žodį, kad jei dar kartą sugalvos nusipirkti gyvenimą Žemėje, jokių būdu nesutiks vėl tapti juodadarbiu. Nors generolo, politiko, prezidento ar oligarcho gyvenimas ir kainuotų dešimt ar šimtąkart brangiau, jis vėliau pataupys ateičiai tuos kosminės vertės vienetus ir bet kokia kaina niversį į naują gyvenimo seansą – bent jau pasikarti nereikės. Būnant Žemėje jam ne netoptelėjo, kad visas jo gyvenimas tėra spektaklis. Juk „gimstant“ atmintis ištrinama, o kūnai viso labo tėra biologinės mašinos, kurios, atidirusios sezoną, vėl virsta dirvožemiu ir vėl viskas prasideda iš pradžių. *Ab ovo.*

Pasiutusi višta

Senis pasilenkė ir nėrė į paviršių. Dabar jis jautėsi žymiai geriau. O šaukštas vakar tikrai skraidė. Jis galėtų kam nors papasakoti, bet niekas tuo nepatikės. Senis jau seniai ir pats niekuo netikėjo. Netgi savo žmona. Jeigu ji sužinotų apie tą šaukštą, tai vėl bėgtų pasiskusti miestelio felčerui – kaip ir tąkart, kai senis rado miške skardinę naminės ir visą savaitę ją gėrė.

Vakar jis buvo geros nuotaikos ir norėjo pritvirtinti taburetės viršų. Kaldamas antrą vinį netyčia pakėlė akis – kaip tik tuo momentu šaukštas ir praskrido virš galvos. Jis ne iš bailingųjų, bet tada jam visi plaukai piestu atsistojo. O šaukštas paskrido į priekį, apsisuko ore ir nėrė atgal. Senis net nepajuto, kaip atsidūrė lauke. Jis ir miegoti neparėjo. Tegul visi pasikaria. Jam ir šieno kaugėje gerai.

Jau seniai tas kambarys buvo įtartinas – dar tada, kai jam pačiam leisdavo atsiimti pensiją. Atsimena, kaip kartą ant stalo pasidėjo savo puikiuosius raginius akinius, pasisėmė iš kibiro spanguolių, o kai atsisuko, akiniai buvo dingę. Taip jie ir neatsirado...

Takelis staigiai sukosi į dešinę, ir senis pagalvojo, kad kaip tik čia ir bus geriausia vieta. Jeigu pavyks, jis vėl bus sotus ir nereikės grįžti namo.

Visi laiko jį kvaistelėjusiu, bet iš tikrųjų taip nėra. Jis viską puikiai supranta, tik myli laisvę ir nenori, kad kas nors jį varžytų. Jeigu nebijotų felčerio, tai jau seniai gyventų kur nors vienas. Ir pensija reikalinga. Be jos jis negali... Vis ta nepakenčiama boba. Nors ir pati gauna krūvą pinigų, bet jai vis maža... Senis akimirksniu susimąsto, kaip baisiai jos nekenčia. Ech, kažkada padarė didelę klaidą ją vesdamas.

Už tvoros kerojo dilgėlynas. Tos prakeiktos žolės baisiai degino pakinklius. Jis pasirinko blogą vietą. Nereikėjo taip toli eiti. Senis jau norėjo grįžti, tik staiga po agrastų krūmų pamatė nuostabią vištą. Ji dirbo kažką ramiai kvakšėdama ir nekreipdama į aplinką jokio dėmesio.

Valandėlę pasigrožėjęs nutarė šliaužti: juk šliaužiant daugiau šansų. Dabar išsidilgino ir rankas. Dilgėlės, nepalikdamos vietos jokiai kitai žolei, augo viena prie kitos, aukštos ir riebios, tikros šėtono išperos. Už poros metrų paslydo kelis ir senis niurktelėjo veidu į dilgėles. Dabar jau degino visą kūną. Baisiai norėjosi pašokti ir kasytis, bet višta jau turėjo būti čia pat...

Tikriausiai viskas būtų baigęsi sėkmingai. Senis jau norėjo šokti į priekį, bet atsitiko neįtikėtinas dalykas. Kažkaip neįištiškai suspigusi, višta pirmoji jį puolė. Senis spėjo tik pastebėti, kaip maži geltoni kamuoliukai pažiūro į šalis, kai vištos nagai skaudžiai sumigo į kaktą, nudiegdami akį ir pakaušį. Ji plakė senį sparnais, o svarbiausia – klykė tarsi moteris. Baisiai klykė.

Senis pašoko ir net nepajuto, kaip persirito per tvorą ir leidosi bėgti. Pirmą kartą gyvenime gėdingai bėgo, nesirinkdamas kelio ir nelėtindamas tempo. Viduje buvo keistai šilta ir tuščia.

Jeigu jau šaukštai pradėjo skraidyti, o vištos – pulti žmones, jis grįš pas žmoną ir tegul ši veda jį pas felčerį. Tegul daro ką nori. Jis dabar sutiks su viskuo.

Už durų balsų nesigirdėjo. Senis pastovėjo minutę prieš jas stumtelėdamas. Viduje nieko nebuvo, tik lovoje ramiai miegojo anūkėlė, o pačiame kambario viduryje kabėjo šaukštas ir aiškiai bolavo siūlas, stipriai sumegztas ant elektros laido.

* Nuo kiaušinio (lot.), t. y. iš pat pradžių.

Katastrofos grėsmė Ramiajame vandenyne

Jungtinės Tautos perspėja apie Ramiajam vandenynui iškilusių realių užterštumo grėsmę. Mat branduolinės atliekos, kurias po atominio ginklo bandymų 1946–1958 metais užkasė JAV, gali patekti į aplinką. Informaciją apie kritinę padėtį pateikė pats Jungtinių Tautų Generalinis sekretorius Antonijas Guterešas (Antonio Guterres) konferencijoje Fidžyje.

„Aš neseniai buvau susitikęs su Maršalų salų prezidentė Hilda Heini, kuri rimtai sunerimusi dėl to, kad egzistuoja ten palaidotų radioaktyviųjų medžiagų nutekėjimo rizika“, – sakė A. Guterešas „The Washington Post“.

Jo teigimu, nuo radioaktyviųjų medžiagų aplinką saugantis betoninis kupolas greitai yra.

Generalinis sekretorius kalba apie beveik 85 000 kubinių metrų radioaktyviųjų medžiagų, saugomų po betoniniu ku-

polu, kurį Runito saloje esančiame gigantiškame krateryje po 1958 metų branduolinių ginklų bandymų įrengė JAV.

Ten buvo suversta užteršta žemė bei radioaktyvūs pelenai ir iš kitų gretimų salų, kuriose Vašingtonas sprogdino branduolines ir vandenilines bombas. Visos šitos pavojingos šiukšlės buvo užbetonuotos 45 centimetrų storio betono sarkofagu.

Sarkofagas gali subyrėti

Kaip rašo „The Washington Post“, vietos gyventojai radioaktyvių šiukšlių saugojimo vietą vadina „branduoliniu karstu“. Betone, kuri dešimtmečiais veikia aplinka, atsirado įtrūkimų, kurių tropinių ciklonų metu tik daugės. Neatmetama ir visiško sarkofago subyrėjimo galimybė. Tokiu atveju branduolinės atliekos pasklistų vandenyne.

Nuo 1946 iki 1958 metų Pentagonas Maršalo salose atliko 67 antžeminius, oro ir

povandeninius branduolinio ginklo bandymus, tai yra vidutiniškai po vieną sprogdinimą kas du mėnesius.

1952-aisiais Enivetoko koralo rife buvo atliktas pirmasis pasaulyje termobranduolinio ginklo bandymas. Labiausiai pasaulyje išgarsėjo 1954 metų projektas „Bravo“, kuomet toje pačioje vietoje buvo susprogdinta 15 megatonų vandenilinė bomba, pagal galimumą tūkstantį kartų viršijusi ant Hirošimos numestą bombą. Tąkart radioaktyvūs pelenai pasklido 18 000 kvadratinų kilometrų plote.

Maršalo salų valdžios atstovų teigimu, po šių bandymų salynas buvo padengtas „miltelių pavidalo balta medžiaga“. „Niekas nežinojo, kad tai buvo radioaktyvios nuosėdos. Vaikai žaidė su „sniegu“ ir jį valgė“, – aiškina pranešime.

Branduoliniai sprogimai faktiškai nutrynė kelias salas nuo žemės paviršiaus. Kai ku-

rios kitos salos, tarptautinių ekspertų manymu, dėl pernelyg aukšto radiacijos lygio tūkstančius metų liks netinkamos gyvybei. Maršalo salų valdžios atstovų teigimu, mirtingumo nuo vėžio lygis – vienas aukščiausių visame pasaulyje.

Prieš 40 metų JAV sarkofago statyboms išleido 218 mln. dolerių

Branduolinių sprogimų pasekmių likvidavimo darbai buvo pradėti tik 1977 metais. 4 tūkstančiai JAV karių buvo dislokuoti Maršalo salyne, kur jie rinko ir neutralizavo 73 000 kubinių metrų radioaktyvių šiukšlių. Branduolinio sarkofago statybos Runito saloje buvo pabaigtos per trejus metus.

Šios karinės operacijos, kainavusios 218 mln. dolerių, šeši kariai mirė projekto įgyvendinimo metu. Buvo numatyta, kad betoninis sarkofagas taps laikina „laidojimo vieta“, kol

nebus sugalvotas patikimesnis būdas branduolinėms atliekoms laidoti. Tačiau praėjo 40 metų, o nieko naujo nebuvo imtasi.

Tarp radioaktyvių šiukšlių yra ir plutonis-239, kurio savaiminio suirimo laikas – kiek daugiau nei 21 000 metų.

Specialistų teigimu, iš betono pagamintas yra tik šio sarkofago stogas, o jo sienos ir dugnas yra pralaidūs į aplinką galinčioms patekti radioaktyviosioms medžiagoms.

Taigi faktiškai neabejojama, kad jūros vanduo jau pateko į sarkofago vidų, o betoninio kupolo griūtis tik apsunkintų jau ir taip pavojingą situaciją. Maršalo salos, kurių valdžia turi laisvos asociacijos sutartį su JAV, pačios neturi lėšų, kad įgyvendintų tokį sudėtingą sarkofago gelbėjimo projektą.

Nuotr.: Getty Images, U.S. Department of Energy

Parengta pagal užsienio spaudą

Tas atvejis, kai raketa protingesnė ir padoresnė už kūrėjus

Šių metų rugpjūčio 8 d. Archangelso srityje, Nenokso rajone, Gynybos ministerijos objekte, įvyko avarija. Iš pradžių kariškiai pranešė, kad įvykis susijęs su „reaktyvinio varomojo įrenginio bandymu“, nors trumpalaikis radiacinio fono padidėjimas avarijos rajone rodo, kad incidentas galėjo būti susijęs su radiacijos šaltiniu. Rugpjūčio 10 d. pastarąją versiją oficialiai patvirtino „Rosatomo“ pranešimas spaudai: „Tragedija įvyko atliekant inžinerinius ir techninius darbus, susijusius su varomojo įrenginio izotopiniais maitinimo šaltiniais.“

Branduolinio ginklo ekspertas dr. Džefris Luisas (Jeffrey Lewis) spėja, kad avarija įvyko nesėkmingai bandant sparnuotąją raketą „Burevestnik“ (Audronaša) su atominiu varomuoju įrenginiu. Ši hipotezė remiasi palydovinėmis

nuotraukomis ir kitais duomenimis, pavyzdžiui, informacija apie pakrantėje netoli avarijos vietos buvusį laivą „Serebrianka“, skirtą surinkti skystas branduolines atliekas.

2018 m. kovo 1 d. Rusijos Federacijos prezidentas Vladimiras Putinas savo kreipimesi į Federalinį susirinkimą skambiai pareiškė apie naujausių strateginio ginklo sistemų kūrimą. Ypač gyrėsi vienu projektu, kurį susirinkusiems apibūdino taip: sukurtas mažų gabaritų supergalingas branduolinės energijos įrenginys, telpantis į naujausios „oras-žemė“ tipo sparnuotosios raketos, pavyzdžiui, X-101, korpusą. Tokio variklio varoma raketa esą buvo sėkmingai išbandyta 2017-ųjų pabaigoje ir ji gali skrieti praktiškai neribotą atstumą. Kaip iliustraciją Putinas tąkart parodė filmuką. Tiesa, vaizdinės Putino ilius-

tracijos įnešė neaiškumų, nes raketą X-101 gabena lėktuvas Tu-95MC, o vaizdo įrašė ji leidžiama nuo žemės.

Bandymai sukurti sparnuotąją raketą su branduoliniu varikliu mus nukelia į XX amžiaus vidurį, kai JAV vystė projektą „Plutonas“ (SLAM), kurio esmė tokia: kompaktinis branduolinis reaktorius instaliuojamas į raketą ir skrydžio metu kaitina susiurbiamą orą, kuris plečiasi ir didžiuliu greičiu išeina pro tūtą sukurdamas reaktyvinę trauką.

Projekto pliusai: nereikia jokių kuro atsargų, išskyrus branduolinio, t. y. kombinacija „branduolinis reaktorius + oras“ (kaip variklio darbinis komponentas) pasižymi praktiškai neribota eiga.

Projekto minusai: dėl raketai kuriamo reaktoriaus kompaktiškumo atsisakoma jo

apsaugos ir reaktorių betarpiškai aušinamas praeinančio oro, kuris, suprantama, tampa radioaktyvus ir būtent toks patenka į atmosferą. Bandyti tokią raketą labai problemiška: ji išskiria milžinišką šilumos kiekį, leidžia labai didelį garsą, o teritoriją, virš kurios skrenda, padengia radioaktyvių nuosėdų šleifu. Be to, raketa gali paprasčiausiai nukristi gyvenamoje teritorijoje.

Nors atlikti stendiniai bandymai parodė didžiulę galią ir mažesnę radioaktyvumo išmetimą nei tikėtasi, vis dėlto projektas 1964 metais buvo nutrauktas. Argumentai: didžiulės išlaidos, bet koks raketos bandymas ore itin pavojingas; be to, suabejota tokio tipo sparnuotųjų raketų tikslumu, teikiant pirmenybę tarpžemyninėms raketoms.

Nepriklausomas branduolinių technologijų ekspertas Vladimiras Gibalovas, kalbėdamas apie technologinius mažų gabaritų branduolinių variklių iššūkius, taikliai pa-

stebi: „Alyva greičiau ims tekėti iš „Formulės-1“ variklio nei iš savojo opelio.“

„Ginklavimosi varžybos su rusais beprasmiškos. Jie varžosi patys su savimi. Varžytis su rusų kariniu pramoniniu kompleksu – tas pats, kaip kovoti su kiaule: ir pats purve, ir kiaulė patenkinta“, – sako dr. Dž. Luisas.

Kita vertus, kam tos ginklavimosi varžybos, kai turi daug rimtesnį ginklą – Sibiro miškus! Gana taikliai ta proga pastebėjo žurnalistas Igoris Jakovenko straipsnyje „Rusija? Ji sudegė... ar nuskendo...“: „Prie visų karinių, politinių ir teroristinių grėsmių, kurias Putino režimas kelia planetai, būtina pridėti ir ekologinį pavojų. Greičiausiai būtent tai ir yra pats didžiausias Kremlius gyventojų keliamas pavojus. Žemė – tai daugiabutis namas. Ir jei viename bute apsigyveno alkoholikas, kuris ant grindų reguliariai kuria laužą ir pamiršta užsukti duris, sudegti gali visas namas.“

Projektas „Apsauginiai DNR mechanizmai – plataus masto Lietuvos Černobylio katastrofos likviduotojų viso genomo tyrimas“

Nuo 2019-ųjų metų projektas vykdomas Vilniaus universiteto, Medicinos fakulteto, Biomedicinos mokslų instituto, Žmogaus ir medicininės genetikos katedros mokslininkų.

Projekto tikslas

Tikslas – panaudojant naujausius tyrimo metodus, nustatyti Lietuvos Černobylio katastrofos likviduotojų grupėje apsauginius ir žalingus žmogaus genomo variantus. Tokia tiriamųjų grupė yra unikali, nes išgyveno ekstremaliomis sąlygomis, prisitaikė prie jonizuojančiosios spinduliuotės padarinių. Šias žmonių savybes gali lemti unikali genomo variacija. Tokie genomo tyrimai reikalingi tam, kad galėtume geriau suprasti ryšius tarp evoliucinės atrankos ir ligų, taip pat siekiant surasti priežastis, dėl kurių kiekvieno žmogaus ir bendros populiacijos polinkis sirgti tam tikromis ligomis, išgyvenamumas bei ilgaamžiškumas yra skirtingas.

Projekto eiga

Sutikusiems dalyvauti projekte, reikės atvykti į Vilniaus universiteto ligoninės Santaros klinikas ar į kituose miestuose esančius pirminės sveikatos priežiūros centrus vieną ar kelis kartus (esant reikalui). Šio vizito metu bus pildomas klausimynas apie dalyvavimą Černobylio katastrofos likvidavimo darbuose, patiriamus

ligų simptomus, kasdienę mitybą, vartojamus vaistus, gyvenimą, kilmę. Klausimyne užrašyta informacija bus nusmeninta. Taip pat bus atliekama vienkartinė kraujo paėmimo iš venos procedūra (iki 10 ml). Kraujo ėminiai bus panaudoti genetinei analizei.

Projekto idėjos autorius – akad. prof. habil. dr. Vaidutis Kučinskas, turintis neabejotiną kompetenciją populiacijų ir evoliucinės genetikos srityje. Projektą vykdo aukštą mokslinę kvalifikaciją ir ilgą metę mokslinę patirtį turinčios mokslininkės: doc. dr. Laima Ambrozaitytė, dr. Ingrida Domarkienė, dr. Aušra Matulevičienė, dokt. Gabrielė Žukauskaitė.

Projekto nauda

Projekto metu bus gaunama informacija, susijusi su Jūsų ypatingomis biologinėmis savybėmis. Dalyvaudami projekte prisidėsite prie mokslinių tiriamųjų darbų, svarbių genetikos sričiai ir prevencinei medicinai. Gauti rezultatai bus viešinami Vilniaus universiteto tinklalapyje, mokslo populiarinimo bei moksliniuose straipsniuose, apie kuriuos Lietuvos judėjimas „Černobyliis“ bus informuotas. Taip pat tiriamieji bus kviečiami dalyvauti ir projekto viešinimo renginiuose.

Kontaktai:

tel. (8 5) 250 1789

el. paštas genetika@mf.vu.lt „Č“ inf.

Lietuvos Respublikos odontologų rūmai pažadėjo pagalbą, siekiant dantų protezavimo valstybės lėšomis

Iš kairės: Lietuvos judėjimo „Černobyliis“ pirmininko pavaduotojas Antanas Turčinas, Lietuvos Respublikos odontologų rūmų tarybos pirmininkas Alvydas Šeikus, Lietuvos Afganistano karo veteranų sąjungos pirmininkas Vytas Lukšys.

Afganistano karo veteranų asociacijos pirmininkas Vytas Lukšys ir Lietuvos judėjimo „Černobyliis“ pirmininko pavaduotojas Antanas Turčinas susitiko su Lietuvos Respublikos odontologų rūmų tarybos pirmininku Alvydu Šeikumi.

Jokia paslaptis, kad tiek dalyvavimas kare, tiek atominės elektrinės avarijos padarinių likvidavimas neigiamai paveikė žmonių sveikatą, o ypač nukentėjo burnos sveikata. Abiejų organizacijų atstovai kreipėsi į Lietuvos odontologų rūmus, prašydami pa-

dėti siekti, kad „afganams“ ir černobyliciams dantys būtų protezuojami valstybės lėšomis.

Šiuo metu dantų protezavimas iš Privalomojo sveikatos draudimo fondo (toliau – PSDF) lėšų kompensuojamas vaikams iki 18 metų, turintiems negalią, pensininkams ir sergantiesiems vėžiu.

1986 metų balandžio 26-ąją įvykusios Černobylio atominės elektrinės avarijos pasekmių likvidavimo darbuose dalyvavo apie 7 000 Lietuvos žmonių. 1979–1989 metų Af-

ganistano kare dalyvavo per 5 000 Lietuvos vyrų. Ir vieni, ir kiti Lietuvos Respublikos pripažinti nukentėjusiais nuo 1939–1990 metų okupacijų.

Lietuvos odontologų rūmų tarybos pirmininkas A. Šeikus įsitikinęs, kad ne savo valia dalyvavę Afganistano kare ar Černobylio avarijos pasekmių likvidavimo darbuose yra verti iš PSDF finansuojamo dantų protezavimo. „Nepriklausomos Lietuvos valdžia suteikė „afganams“ ir černobyliciams nukentėjusiųjų nuo okupacinio režimo statusą, tačiau jie negauna iš valstybės nieko daugiau nei eiliniai Lietuvos piliečiai. Černobyliciai yra gavę dideles radiacijos dozes, o radiacijos poveikis pirmiausia pasireiškia burnoje – dantys iškliba ir iškrenta. Nesulaukę pensinio amžiaus, o jie jau be dantų. Būtų teisinga padėti šiems žmonėms, bent suteikiant galimybę nemokamai protezuotis dantis“, – įsitikinęs Odontologų rūmų tarybos pirmininkas. Pasak jo, esama žmonių, kurie dantų neteko dėl apsilaidimo, tačiau sulaukus pensinio amžiaus jų dantų protezavimas kompensuojamas. „Afganai“ ir černobyliciai dantų neteko dėl objektyvių priežasčių“, – pabrėžė A. Šeikus. Jo teigimu, „afganams“ karo lauko sąlygomis išsaugoti sveikus dantis buvo sudėtinga.

Abiejų organizacijų atstovai kartu su Lietuvos odontologų rūmais kreipsis į Sveikatos apsaugos ministeriją, prašydami įtraukti „afganus“ ir černobylicius į asmenų, kurių dantys protezuojami iš PSDF lėšų, sąrašą.

„Č.“ inf.

Druskininkiečiai – pirmieji projekto dalyviai.

Trumpai

Atsakydamas į Lietuvos judėjimo „Černobyliis“ paklausimą, Lietuvos gyventojų genocido ir resistencijos tyrimų centras (LGGRT) praneša, kad pagal „Lietuvos Respublikos asmenų, nukentėjusių nuo 1939–1990 metų okupacijų teisinio statuso įstatymo“ (1997 m. birželio 30 d., Nr. VIII-342) 7 straipsnio, 1 dalies, 8 punkto „g“ papunktį LGGRT centro Pasipriešinimo

dalyvių (rezistentų) Teisių komisija pripažino šį statusą 2 306 asmenims – Černobylio AE avarijos padarinių likviduotojams.

Pateikiame minėto įstatymo ištrauką:

7 straipsnis. Kiti nuo okupacijų nukentėję asmenys

1. Be šio įstatymo 4–6 straipsniuose išvardytų asmenų, nuo okupacijų nukentėjusiais asmenimis pripažįstami:

8) taip pat šie asmenys:
j) paimti priverstiniais darbams už Lietuvos ribų,

taip pat kartu su jais buvę nepilnamečiai šeimos nariai,

2. Šio straipsnio 1 dalyje išvardytiems asmenims pripažįstamas nuo okupacijų nukentėjusio asmens teisinis statusas.

Pagal Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenis 1339 černobyliciai gauna priedus prie neįgalumo arba senatvės pensijos.

„Č.“ inf.

Černobylietis

Redaktorius – Kęstutis KAZLAUSKAS

Redakcijos adresas: Gegužės g. 5, Prienai, LT-59127

Telefonas +370 670 14033, tel./faksas: +370 684 94470

El.paštas – chernobyl.prienai@gmail.com

Rankraščiai neregistruojami ir negrąžinami. Redakcijos nuomonė nebūtinai sutampa su laiškų autorių nuomone.

SL 181 / ISSN 1648-9128
Rinko ir maketavo
Vilijus „Nemuno šilas“.
Spausdino UAB „Ignalinos
spaustuvė“, Laisvės g. 71,
LT-30122, Ignalina
Tiražas 500 egz.